

P. Paulo de Sousa

EMANVELIS

Costæ Iureconfulti

Lusitani commentaria in .l. Si ex cautione.

C. De non nume. pecu.

Cost. Red

CONIMBRICAE.

Anno M. D. XLIX.

EXEMPLVM

privilegij.

LVEL REY faço saber a quantos este meu al-
uara virem, que eu ey por bem & me apraz, que pes-
soa algũa em meus reynos & senhorios, nam possa
imprimir nem vender as repitições & obras que o
doutor Manoel da Costa lente na vniuersidade de
Coimbra fazer em derecho ciuil, & mandar imprimir na dita vni-
uersidade, sem consentimento do dito Doutor, dentro de dez an-
nos, que começaram do tempo que ho dito Doutor as ditas repiti-
ções & obras fez imprimir, em diante. Sob pena de qualquer
pessoa que as imprimir, outrouxer de fora impressas, ou as veder
sem consentimento do dito Doutor, perder as obras, & ma ys pa-
gar cincoenta cruzados pera elle Doutor. Notifico assi a todas
minhas justiças & officiaes a que ho conhecimento disto perteni-
cer. Elhes mando que ho façam assi inteiramente cumprir & go-
ardar & dar a execuçam as ditas penas. E este quero que se cum-
pra & guarde posto que nam passe pella chancellaria, & que valha
& tenha força & vigor, como se fosse carta feyta em meu nome,
passada por minha chancellaria. Sem embargo da ordenaçam do
liuro segundo, Tit. xx. que diz que nam façam obra por carta ou al-
uara meu, sem primeyro passar pola chancellaria: & que as cousas
cujo effeyto ha de durar mays de hũ anno, nam passem por alua-
raes. Francisco Iacome ho fez em Lixboa a x. de Ianeyro. De
M. D. XLVIII. Annos.

REY.

Excellentissimo Prin-

CIPi IOANNI INVICTISSIMI

IOANNIS. III. LV SITANORVM REGIS

Filio heredi, Emanuel Costa

Olyssipponēsis Iureconf.

S.

QVANDO ita vsu venire solet, Princeps serenissime, ut liberi fere parētum suorum siue bona siue praua imitentur studia, præclare tecum actum est qui inuictissimum Regem IOANNEM patrem fueris sortitus, ad cuius imitationem, indolem istam vere regiam veluti ad laudatissimi Principis exemplar possis cōformare. Cuius quidem laudes, seu religionem erga Deum, seu magnanimitatem, iustitiam & clementiam erga omnes respicias, tantum tibi oneris imponunt, quantū expectationis Lusitaniæ tuæ a teneris (ut aiunt) in gulis præstitisti. Quo circa cum inter Augustissimi Patris tui virtutes adnumerari etiam debeat eximius quidam sapientiæ amor, cuius studia in his regionibus sepulta pene primus ab interitu vindicauerit, & in hac Conimbricensi Academia tanquã in arce constituerit: in eam omnes erigimur spem, se non minori fauore quam ille, literarum hominum studia & cohonestaturum & prouecturum fore. Quod quidem eo alacrius cōfidimus, quod Celitudinem tuam & literarum studijs initiatam & pro ætate ista tua belle progressam intelligimus. Non igitur abs re mihi visum fuit, commentaria hæc nostra in lucem exeuntia tibi consecrare.

presertim quum anno proximo expertus fuerim quam humaniter
Pierissimus Rex noster, Pater tuus alia huiusmodi a nobis excepe-
rit. Quod superest, CHRISTVM Optimum Maximum
precamur, vt sua dona, quæ in te plena contulit manu, serua-
re & amplificare dignetur: quo & Augustissimo
rum Parentum tuorum votis respondeas,
& tanti imperij fastigio, cui non
sine numine designatus es,
par esse queas.
Vale.

CONIMBRICÆ NON. APRILIS.
M. D. XLIX.

EMANVELIS

COSTAE IVRISCONSULTI
Commentaria in l. Si ex cautione. C. De
non nume. pecunia.

IMP ER A T O R

Antoninus Augustus Demetrio.

SI EX CAUTIONE^a TVA^b LICET HYPOTHE
CA DATA CONVENIRI COEPERIS^c EXCE
PTIONE OPPOSITA^d SEV DOLI^e SEV NON
NUMERATAE PECVNIAE^f COMPELLITVR
PETITOR^h PROBARE PECVNIAM TIBI ESSE
NUMERATAMⁱ QVO NON IMPLETO ABSOLV
TIO SEQVETVR^k.

*H*ÆC l. clavis est totius materiae secū
dū omnes Dd. et est repetibilis secundū
plurimos. Cuius interpretationē in decem
scholia digessimus. Vnde subtilitates nōnul
las, multas uerō utilitates studiosus lector possit collī
gere: ad laudem et gloriam Optimi Maximiq; Dei,
eiusq; beatissimæ uirginis matris MARIÆ.

Casus l. iuxta communem intellectum.

A Deme

Demetrius chirographum mutuæ acceptæ pecuniæ Titio dederat, & pro ea exoluen- da proprias quasdam res eidem obligauerat. Titius, antequam quinquennium à die chirographi elapsum esset, cœpit Demetrium conue- 2 nire personali actione ex chirographo orta. Demetrius negabat, hanc pecuniam sibi à petitore numeratam fuisse. Imperator Antoninus rescripsit, si reus uel doli, uel nō numeratæ pecuniæ exceptionem opponat: petitorum, si uelit intentionem suam perferre, cōpellendum probare, pecuniam reo numeratam fuisse. Nam si hoc non probet: reum diffinitiuam sententia à petitione actoris absoluendum fore.

Summæ.

1 LITERARVM obligatio utrum iureconsultis fuerit incognita. 2 Intellectus, l. Non figura. ff. De actio. & obliga. 3 Interpretatio noua. l. Cōsensu. ff. De actio. & obliga. 4 Interpretatio noua. l. Qui ad certum, ff. Loca.	5 Interpretatio noua. l. j. ff. De anuis lega. 6 Nomina debitorum quomodo fierent. 7 Literarum obligatio iuris ciuilis inuentum est: unde ciuilis appellatur. 8 Literarum obligatio non perimitur ipso iure per acceptilationem.

IEX CAUTIONE. Quum dictio Ex.
 ex proximā, immediatamq; causam
 denotet. l. 1. §. Ex incendio, cū uulga.
 ff. De incē. ruin. naufra. ōnes inter
 pretes ex his uerbis collegerunt, o-
 bligationem hīc ex ipsa cautione or-
 tam fuisse, & cautionē aduersus debitorem adductā,
 non tam ut impleret probationem numeratæ pecuniæ,
 quā ut ostenderet ex ea petitoris actionem fundari.
 Alioquin si cautio probationem solummodo contine-
 ret, dixisset magis Imperator, SI PROPTER CAV-
 TIONEM TVAM, ut in simili obseruat Paul. Ca-
 strens. in. l. Ex hac scriptura. ff. De donatio. Dem-
 que intelligunt, literarum hanc obligationem fuisse:
 de qua Iustinianus tractat in titul. Insti. De litera
 1 obli- g. Creditur autem. † huiusmodi obligatio Iure-
 cons. fuisse incognita, uti Petrus & Bart. contra
 Accursum opinantur in. l. Non figura. ff. De actio.
 & obli- g. Cynus in. l. Generaliter. 2. col. infra hoc
 tit. Ioan Faber, & alij in princip. Insti. de litera obli-
 ga. Raphael. Fulgos. in. l. Cū fidem, col. fina. & in. l.
 Generaliter. n. 9. infra eod. Paul. Castr. in. d. l. Gene-
 raliter col. 2. Et quasi uerissimā opinionem affirmat
 eā secure Hispanus Fortunius. l. Si unus. §. Pactus
 ne peteret. n. 10. uer. Hinc opportunē. ff. De pactis.

in d. l.
 de omni q
 ob uerba
 de omni

Mouentur eò, quòd ueromile non sit, huiusmodi obligationem apud Iureconsultos fuisse, qui nullam eius mentionem fecerint in ordinario tit. De actio. & obli-
ga. Ad. l. Non figura, respondet Bar. & intelligendã fore in obligatione naturali. Quasi iure Digestorum consensus in literis expressus pactum duntaxat nudũ induceret: unde actio non nasceretur. Aliter etiam eũdem tex. Ioan. Fab. ubi supra accipere tentauit: quòd uidelicet Iureconsul. ibi responsum alterius Iureconsulti explicet in. l. Cõsensu. ff. eod. titul. ubi Iulianus scripserat, obligationes, quæ consensu contrabuntur, posse per epistolam contrahi. Modò dicatur in d. l. Non figura, quòd si consensus uendentis uel locantis per literas fuerit expressus: non obliget ipsa literarum figura, sed magis consensus ipse per literas significatus. Quo etiam sensu intellexit eandem. l. Non figura, Fortunius in. d. §. Pactus ne peteret. Ego autem cum Accursio aduersus omnes alios sentio, literarum obligationem apud Iureconsultos fuisse. Quod satis mihi probari uidetur huius nostræ. l. argumento. Siquidẽ omnes agnoscunt, hic de literarum obligatione Imperatorẽ loqui. Et tamen Imperatoris Antonini tẽporibus & postea, multi Iurecõsulti uixerunt, ut ex Digestorũ respõsis apparet: quibus Impatoris Antonini rescripta sæpenuerò referũtur. Vnde uerosimile est,

Accursij
opinio ad-
uersus cõ-
munẽ de-
fensa.

Ulpianum in d. l. Non figura, ad literarum obligationem respexisse. De qua etiam Iulianus sensisse mihi uidetur in d. l. Consensu: † quum ait, IDEO AVTEM ISTIS MODIS CONSENSU DICIMUS OBLIGATIONEM CONTRAHI QVIA NEC VERBORVM NEQVE SCRIPTVRAE PROPRIETAS VLLA DESIDERATVR. Porro scripturae proprietatem sic retulisse mihi uidetur ad literarum obligationem: quemadmodum uerborum proprietatem ad stipulationem sine dubio retulit. Nam & ea Iuliani uerba à Iustimano repetuntur in princip. Insti. De obliga. quæ ex consens. Nec Accursius & alij Dd. mihi dubitauerunt, quin illis eisdem uerbis exprimeretur literarum obligatio. Simili modo ad eandem scripturae seu literarum obligationem Ulpianus respexit in l. Qui ad certum. ff. Loca. †. ET HVIVSMODI CONTRACTVS (inquit) NEC VERBA NEC SCRIPTVRAM VTIQVE DESIDERANT. Idem Ulpianus uerborum & literarum obligationem coiunxisse mihi uidetur in l. 1. in fine. ff. De annu. lega. quum ait, † SICVTI EX STIPVLATV, VEL NOMINE FACTO PETERETVR. Quippe olim scriptura fiebat obligatio, quæ nominibus fieri dicebatur. Quæ nomina nō sunt in usu, secundum Iustinia. in princ. Insti. De litera. obliga. Vbi satis exprimere uidetur, literarum obligationem apud Iureconsultos in usu fuisse, & hodie quoq; uigere: quanquam nomina non sint in usu. Quæ

Noua interpretatio.

Noua interpretatio.

Noua interpretatio.

† quomodo fieret, explicauit doctissime (ut ōnia solet)
Andr. Alcia. in. l. Qui pecuniā. ff. Si certū peta.
 Illud inter omnes constare uideo, † hanc literarum
 obligationem iuris ciuiliſ esse inuētum, non uerò iuris
 gentiū, ut per *Accurs. & omnes in. l. Ex hoc iure. ff.*
De iusti. & iure. Qua de causa Veteres ciuile sole-
bant appellare, secundū Ioā. Fab. in. d. princi. Insti.
De litera. obliga. n. 7. Non tamē & si introducta sit
iure ciuili, & uerbis quodā modo contrahi uideatur, ut
per gl. in. l. i. in uerb. consensu. ff. De actio. & obliga.
 † idcirco per acceptilationem ipso iure perimetur: quū
 re uera literarum magis, quam uerborū sit obligatio.
 Igitur nouatio necessaria est, gl. *notabilis in. §. Itē p*
 acceptilationem, in uerb. cæteræ, *Insti. Quib. mod.*
tolli. obliga. Quam, ueluti singularem cōmēdauit Io.
Imol. In. l. Nisi consentiat. ff. De acceptila.

- 1 Literarum obligatio non ori-
tur ex publico instrumēto.
- 2 Lex hæc utrum possit intelli-
gi in publico instrumēto.
- 3 Bartolus in. l. i. §. Si quis ita
n. 9. ff. De uerb. obliga. quo-

modo intelligendus.

- 4 Literarum obligatio ex de-
fectu consensus nulla est, si
partes uoluerūt stipulari, &
stipulatio fuit inutilis.

RIM A igitur declaratio sit, quod
 cautio hæc priuato ipsius debitoris chi-
 rographo cōiuebatur. † Nam ex publico
 instrumēto nulla nasceretur obligatio:

quīs

Adeo forma simili pueri, ut mater sua
 Non internosse posset, quæ mammam dabat:
 Neq; adeo mater ipsa, quæ eos pepererat.

Meminit huius interpretationis Andreas Tiraquel. in
 repe. l. Si unquam, in uerb. suscepit liberos. n. 43. infra
 De reuocan. dona. allegans illa Vergilij carmina
 Aeneidos. 2.

Fecerat & uiridi fœtam Maortis in antro
 Procubuisse lupam: geminosq; huic vbera circum
 Ludere pendentes pueros, & lambere matrem.

Nec tamen constituit, an Iure cons. in. d. §. Indignus,
 de educatore & nutrice intellexerit. Quod alijs diu-
 dicandum reliquit. Ego autem, & si magnoperè Al-
 ciati ratione & auctoritate mouear, subsisto. Nam ue-
 rosimile non est, constitutum esse, quod is, qui nutritorē
 & nutricem maleficos appellauerit, indignus militia
 iudicandus sit: quum satis esset, id conuicium æstimare
 atrocius & uindicare grauius, habita ratione persona-
 rum iuxta. l. Capitalium. §. Omnia admissa. ff. De pœ-
 nis. §. Atrox, Insti. De iniu. Quare tam grauis pœnæ
 argumētum Accursianam interpretationem uidetur
 confirmare, ut secundum illius tituli propositam mate-
 riam de patre & matre naturalibus loquatur Vlpia-
 nus. Nec uerba illa, A QVIBVS SE EDVCATVM DIXE-
 RIT, omnimodò superflue mihi uidentur, Potest enim
 nō

6 non ineleganter dici, quod si quis patrem & matrem, &
 quibus se educatum neget, maleficos appellauerit: indi-
 gnus militia iudicandus non est: ferme non magis, quã
 7 si extraneos homines appellasset maleficos. Siquidem
 ad extraneorum cõditionem penè rediguntur parètes,
 qui liberis alimenta impie denegarunt. l. Necare, su-
 pra De libe. agnoscen. cap. i. cum glo. De infanti. &
 langui. Cuius cap. dispositionem Dd. nostri ignoraue-
 rūt præcipue Saly. in. l. Patrem, infra De nupti. Nibi
 lominus admitti poterit, nutritoribus hanc reuerentiã
 exhibendam esse, ut doli mētio aduersus eos non fiat, ar-
 gumento. l. Iniquum, infra De his qui accusa. nõ poss.
 Quod ita Feli. tētavit in cap. Ceterum. n. 15. De iudi.

Noua inter-
 pretatio.

Cap. à qui-
 busdam no-
 stris Doct.
 ignoratū.

Postremò circa huius partis interpretationē utili-
 8 ter quæritur, si Demetrius ex cautioe sua cõuentus
 nullam nec doli, nec nõ numeratæ pecuniæ exceptionē
 formalem proposuisset, sed dūtaxat dixisset, Obstat ti-
 bi, q̄ sub spe futuræ numerationis dedi tibi cautionē, &
 tu non numerasti mihi pecuniã: utra exceptio uideatur
 opposita? (Nec enim dubitamus, quin sola facti narra-
 tio sufficiat per ea, quæ tradit Bart. in. l. 4. §. Hoc au-
 tem iudicium. ff. De damno infecto) Et Soxi. in. l. i. n.
 12. ff. De exceptio. sensisse uidetur, in hac specie intelli-
 gi propositam doli exceptionem. Aut enim, q̄ tunc de-
 num ex narratiõẽ nõ numeratæ pecuniæ doli exceptio

non

Contra So-
zin.

non censetur opposita, quando parens aut patronus age-
rēt per tex. in. l. Apud Celsum. §. Aduersus. ff. De
doli excepti. Sed hoc quod uariando Sozi scripsit, p-
bari non debet. Nam melius resoluendum est, quod si fa-
ctum narretur, & conclusio subiiciatur: ex ipso cōclu-
dēdi modo apparebit, utra exceptio fuerit opposita. l.
Non debet. ff. De dolo. Vbi autem nulla est cōclusio,
necesse est ex ipso facto, quod simpliciter narratū est,
colligere exceptionem. Proinde si Demetrius simplici-
ter factū narrauit, nec potest nec debet colligi doli ex-
ceptio: quum in narratione doli mentio nulla facta sit.
Videbitur ergo in factum, seu non numeratæ pecuniæ
exceptionem proposuisse. Contra si in narratione doli
mētionem fecisset, colligetur doli exceptio. Vnde si in
casu. d. §. Aduersus, narratus esset dolus parentis uel
patroni in eo commissus, & pecuniam peterent, quam
nunquam numerassent, nec ulla conclusio in ea narrati-
one poneretur: non esset audiendus reus huiusmodi fa-
ctum ita narrans: eò quod uideretur proposuisse doli
exceptionem. Tametsi t̄ quum narratur dolus paren-
tis uel patroni, & concluditur cum mentione bonefi-
dei, procedat actio uel exceptio secundum Iacob. de
Rauen. & Alber. in. d. l. Non debet, per eum tex.
ff. De dolo. ubi & Bal. idem uidetur sentire. Quorū
tamen sententia mihi non uidetur iusta. Siquidē debitæ
reueren

Contra Ia-
cob. Rauē.
Alber. &
Bald. cum
alijs.

reuerētiæ congruum est, nullam doli paterni facere mē-
tionem propter facti infamiam: etiam si concludatur
cum mentione bonæ fidei. Et hoc reperio, uoluisse Bar-
to. in. l. Si superstite. i. lect. supra De dolo, ubi Ang.
Perusi. idem sentit, & Rapha. Fulg. in. d. l. Non de-
bet: quum docet, in narratione non esse faciendam mē-
tionem doli paterni, & concludendum esse cum menti-
one bonæ fidei. Et ita puto † intelligendam. d. l. Non
debet. Quam plurimorum Dd. allegatione ornauit
Ludo. Gomeß. in princi. n. 24. Insti. De actio.

Summae

- 1 Exceptio non numeratæ pecu-
niæ non habuit olim præro-
gatiuam, quam hodie habet.
- 2 Exceptio non est perpetua, si
reus eam potuit per modum
agēdi in iudicio proponere.
- 3 Tempora exceptionis et que
relæ non numeratæ pecuniæ
quænam olim fuerint, & ho-
die sint, secundum Imperato-
rum leges Regūmq; Lusita-
niæ & Castellæ.
- 4 Exceptio non numeratæ pe-
cuniæ utrum odio magis cre-
ditorum, quam fauore debito-
rum meruerit prærogatiuā.
- 5 Exceptio non numeratæ pe-
cuniæ qñ regulariter cōpetat.
- 6 Intellectus. l. 2. §. Circa, ad ff.
De doli exceptio.

1 **S**EV NON NUMERATÆ PECVNIAE. Hæc
exceptio † non uidetur olim habuisse præ-
rogatiuā, quam hodie habet. Nam si quis
sub spe futuræ numerationis cautionem in-
terpo

terpo

terposuisset de pecunia quasi iam sibi numerata, & creditor, qui non numerasset, ageret: reus se in factum exceptione defendebat excipiens de non numerata pecunia. l. Apud Celsū. §. Aduersus. ff. De doli excepti. Et retinebat exceptio suam ordinariam naturā, ut & perpetua esset. l. Pure. §. fina. ff. De doli except. & probanda esset ab excipiente. l. In exceptionibus. ff. De pba. Postea uerò Imperatores introduxerūt, ut intra quinquennium debitor posset queri de non numerata pecunia: et huiusmodi querela intra legitimū tēpus interposita, inanem effectum cautionis in perpetuū reddere. Sed & si nullā querelā interposuisset, & intra legitimū tempus exciperet de non numerata pecunia aduersus agētem ex cautione creditorem, similis effectus exceptionis fuit, qui & querelæ: quum opposita hac exceptione creditor, si uellet obtinere, cōpelleretur probare numerationem pecuniæ. Planè exceptio intra legitimū tempus proponi debuit. Nam & si exceptiones consueuerunt esse perpetuæ, id euenit: quoniam non est in potestate rei, quando utatur exceptione. l. Pure. §. fin. ff. De doli excepti. Tradit latè Feli. in cap. Sin autē. n. s. uersi. Temporalia De rescriptis. Porro † quando in potestate rei fuit agere, tunc excipiendi remedium temporale est: quod utiq; potuit per modum agendi proponere. l. Papinianus. §. Si filius. ff. De inoffi. testa. l. Siquis

Siquis

Siquis libertatē, i. si. ff. De peti. hære. ubi si filius ex hære-
 redatus i. prīs rerū hære ditiarū possessiōe sit, & scri-
 ptus hæres post quinquenniū a die aditiōis suæ numerā-
 dū ab eo peuerit hære ditiatē, nō poterit ex hære datus in
 officiosi querelā p. modū cōtradictiōis inducere: cuius
 uidelicet tēpora iā finita sint. Quo exēplo querela non
 numeratæ pecuniæ quinquēnio trāsactō cessabat: siue
 quasi agēdo, siue quasi excipiēdo debitor uellet eā p. po-
 nere. Facit. l. Nā & postea. §. Si minor. ff. De iureiur.
 Quas leges ad nostrum propositum cū iudicio induxit
 3 Ioa. Fab. i. prīc. Insti. De litera. obliga. n. 9. Hodie † p.
 quinquennio bienniū introductū est. l. In cōtractibus, in-
 fra hoc titu. §. Multū, Insti. De litera. obliga. Cōcor.
 Lex. Castel. 9. tit. i. Parti. 5. In hoc autem Regno pro
 biēnio. 60. dies surrogati sūt lib. 4. Ordi. tit. 4-7. i. prīci.
 Sed utrum hæc nostræ exceptionis prærogatiua in-
 ducta sit odio magis creditorum, an uerò fauore debi-
 torū, quæritur. Et Iacob. Are. Petrus & Bart. hīc
 2. lect. 2. col. exceptionem cum prærogatiua odio credi-
 torum inductam opinātur. Vnde collegerunt, nō posse
 ei debitores renunciare. Quod etiam uoluit Bar. in. l.
 Cum de in rem uerso. n. 1. ff. De usuris, allegādo. l. Cū
 fidem, infra hoc titu. Sed Veteres quidā cōtrā existi-
 mauert, fauore magis debitorum exceptioni priuile-
 giū datū esse: quos Ioan. Fab. retulit in prin. Insti. De
 litera

litera

litera. obliga. n. 9. Et Claudius in. l. Sicertis annis, col. 3. supra De pactis hanc exceptionem putat non esse odiosam, sed magis favorabilē aduersus Bar. Pro qua opinione allego Accursij sententiā notabilē in. l. Quod si maritus. §. 1. in uerb. exceptionē. ff. De cōsti. pecu. ubi scripsit, hanc exceptionē esse favorabilē. Et ad hoc eā gl. dixit singularē Bal. in sua Margarita, in uerb. Exceptio. n. 34. Sēsit igitur, favore debitorū inductā esse magis, quā odio creditorū. Alioquin nō favorabilis, sed odiosa esset. l. Qui exceptionē. ff. De cōdict. ideb.

Hec exceptio regulariter cōpetit, t̄ quādo quis cōuenitur ex literarū obligatione, ut hīc & in prin. Insti. De litera. obliga. Sed si cōfessio facta sit sine scriptura, Ias. in. l. Qui pecuniā, si. col. ff. Si certum peta. existimat, propriē compere doli exceptionem: nō uerō hāc de qua agim⁹. Allegat de hoc casū in. l. 2. §. Circa. ff. De doli exceptio. Quod si cōfessio (inquit) facta sit in scriptis, & simul intercesserit stipulatio: tūc non cōpetit exceptio non numeratæ pecuniæ, sed exceptio in factum. l. Cum ultra. C. De non nume. pecu. Sic Ias. differentiam constituit inter. §. Circa, & l. Cū ultra, q̄ in. §. Circa, stipulatio coram testibus interuenit sine scriptura: at in. l. Cum ultra, interuenit ultra stipulationem scriptura. Quod omnino absurdum est. Neq; enim in. d. l. Cū ultra, ulla scriptura interuenisse dicitur. Nec est

Ias. absurda
traditio.

est

est aliquis, qui hoc interpretari ausus sit. Imò Bar. hic lect. 1. n. 3. expressim cōtradicit. Præterea nullapotes reddi ratio differentia. Quoniã si cū scriptura simul stipulatio fuisset interposita, nõ esset habēda ratio scripturæ: et cessāte literarū obligatiōe, sola diceretur uerborū obligatio. §. Planè, Insti. De litera. oblig. Quod autē Ias. putauit, doli exceptionē propriè competere, ubi interuenit stipulatio per. d. §. Circa, nõ minùs falsū Contra Ias.

6 est. Siquidem t̄ uerius est, doli exceptionem eo casu non competere, quasi specialem, sed quasi generalē: prout concurrat cum qualibet exceptione, ut gl. hic & omnes docēt, & Ang. Are. qui hoc argumentis ostendit in §. Idem iuris. n. 3. Insti. De exceptio. Deniq; cum. in. d. §. Circa, interposita esset stipulatio, & proinde cōpeteret in factum exceptio. l. Cū ultra, infra hoc titu. cū exceptione in factum doli exceptio concurrat. l. 2. §. Et generaliter. ff. De doli exceptio. l.

1 Exceptio in factū in hac materia quādo propriè cōpetat.

2 Exceptio non numeratæ pecuniæ propriè competit, siue ex stipulatiōe siue ex literis cōueniatur reus.

3 Exceptio non numeratæ pecuniæ est in factum excēptio.

4 Exceptio in factum et exceptio non numerate pecuniæ

differunt quasi genus, & species.

5 Actio iudicati actio in factū est.

6 Negare an liceat reo torā summā, quæ petitur, si partē eius duntaxat debeat.

7 Exceptio quæ ppriè dicatur.

8 Causa stipulationis inserēda est in libello.

EST ET IN FACTVM EXCEPTIO in hoc tractatu, quæ etiam debitor datur cum eadem prærogatiua trāsferendi onus probationis in aduersarium, si opponatur intra biennium. Et tunc proprie locum habet, quando stipulatio interposita est, & debitor ex stipulatione cōuenitur. l. Cum ultra, infra hoc titu. ubi omnes cōmuniter ita docuerunt, Curti. Iunior in. l. Lecta. n. 13. ff. Si certum peta. Andre. Alcia. post alios i. l. Qui pecuniam, eo. titu. Sed cur in factum exceptio proprium locū uendicauit, quādo stipulatio est interposita? Veteres responderunt, huius rei illam esse rationem, quæ quando ago ex stipulatione, non peto pecuniam, quasi numeratam: sed magis peto quasi promissam. Vnde si tu exciperes de non numerata pecunia, non cōtradiceres directō meæ intentioni. Quia ego non dico, te ex numeratione obligatum: sed ex promissione. In qua specie posset mihi deberi pecunia, etiam si tibi numerata non fuisset. Meritō igitur debes excipere in factum. In qua exceptione medium concludēdi est, quæ sic fuit actū, quæ promittebas sub spe futuræ numerationis. Sic excipitur in factum: quia factū sic se habuit. Vbi autem stipulatio nō interuenit, sed chirographum, pecunia petitur quasi numerata, & meritō datur exceptio non numeratæ pecuniæ: quia cōtradicit directō intentiōi agentis. l. Aduersus, infra hoc titu. Hæc ita Bar. ex Petri et Cyni sententia

sententia

secundum hæc excusabitur noua Feli. opinio in. d. cap. Si cautio. n. 50. De fide instrumen. qui scripsit, iuramentum in proposita specie attentis rationibus iuris canonici effecturum, quod debitor amittat beneficiū huius exceptionis: sed non utiq; quod amittat ipsam exceptionem, si uelit probare negatiuam.

1 Confessus in ueritate, se mutuā pecuniam recepisse nō habet beneficiū exceptionis non numeratæ pecuniæ.

2 Bal. conf. 197. in fine lib. 3. quomodo intelligendus.

3 Veritatis iuramentum quale sit.

† Intellectus. l. Regiæ lib. 4. titu. 3. in princip.

§ Lex noua aliquid introducens in iuramento promissorio non intelligitur derogare antiquis legibus, quæ loquebantur in in iuramento assertorio.

1 **D**ECIMO fallit, si quis confiteretur in ueritate, se pecuniā recepisse. Nam ex eo, quod dixit, in ueritate, cessat exceptio nō numeratæ pecuniæ: quum audiendus non sit, si uelit uenire contra iuratam confessionem, argumento. l. Siquis maior, supra De transactio. secundum Bal. notabilem sententiam in cap. Ex insinuatione, ad finem, uers. Si confiteor De procura. Quam Philip. Dec. recte accepit in. l. Qui pecuniā n. 4. et. s. ff. Sic certū peti. Et quāuis argumētetur, quod ueritatis uerbū non importet iuramentū, quod formaliter præstari debet cap. penul. De iureiuran. respondetur. l. Siquis maior, à Bal. allegatā procedere in iuramento non formali, ut putat fidei, secundum ea, quæ

H ij resol.

resoluerūt inibi *A. ex a. n. fi. Ias. n. 28. Curti. Iuni. n. 11.*
 et 12. *Vnde inducenda uidentur ea omnia, quæ in supe-*
riore fallentia diximus.

Adde tamen. † Bal. costi. 197. Quædã mulier lib. 2.
ubi respondit, mulieri, quæ in publico instrumẽto cõfes-
sa fuerat, se habuisse et recepisse a quodam patruo suo
200. Florenos aureos. ex causa mutui: dandam esse ex-
ceptionem nõ numeratæ pecuniæ. Subiecit in fine, scri-
pto isto consilio reuidi tenorem instrumenti & pondera-
ui illa uerba, ac in ueritate recognouit: utrum per il-
lud uerbum, ï ueritate, aliquid mutari debeat de substã-
tia dicti consilij? Et breuiter dico, quòd non. Quia illa
uerba in ueritate terminãtur per uerbum cognouit: ita
quòd hæc uerba respiciunt solam confessionem et ad-
minicula confessionis, quantum plus potuit fortificari
confessio nudis uerbis. Tamen nullam ueritatem po-
test probare Notarius, nisi eorum, quæ interuenerūt
loco & tempore confecti instrumenti. Nec potuit de
alia ueritate rogari, cui & ipse non interfuit. & c.
Philip. Dec. in. l. 2. n. 13. supra De eden. banc Bald.
sententiam allegat ad limitationem superioris, quã
idem Bal. scripserat in. d. cap. Ex insinuatione. Re-
soluit autem, aliud esse, quando quis confitetur in ue-
ritate recepisse: aliud, si dicat, quòd in ueritate debitum
recognouit: quia tunc solũ confessionem ista uerba im-
 por-

portant. Quæ Decij resolutio mihi non placet. Nam *Côtra Phi-*
lip. Deciũ. Bal. in. d. const. illud contendit, Notariũ non affirmas-
 se, q̄ confessio mulieris erat uera: nec si hoc affirmas-
 set, ei credendũ fore, qui tantũ rogatus esset de cõfes-
 sione. Cæterũ si mulier dixit in prima persona, Ego
 confiteor, habuisse me et recepisse à Titio patruo meo
 300. Florenos aureos, quos in ueritate recognosco nume-
 rato, ab eo mihi fuisse ex causa mutui, Notarius uerò
 redegisset hanc cõfessionẽ per uerba tertiæ personæ:
 non uideo rationẽ differentiæ, cur hic mulier habere de-
 beat exceptionis beneficiũ. Nã et si uerba Notarij so-
 lam mulieris confessionẽ importent, nec fidẽ faciant de
 ueritate numerationis: utiq̄ importãt mulieris confessi-
 onẽ iuratã. Sic mulier audienda nõ uidetur: ut quæ pro-
 priam turpitudinem alleget ueniens contra iuramentũ.
 Nisi uerbum illud in ueritate diceretur esse Notarij,
 à muliere autẽ non expressum: quasi Notarius ipse in
 ueritate affirmasset, q̄ mulier recognouit. Et hæc ma-
 gis quæstionem Bal. facere debuissent.

Paulatim igitur induci uidetur, ut hodie in chiro-
 graphis nostri temporis utamur superiore Bal. senten-
 tia in. d. cap. Ex insinuatione, & proinde cesset in eis be-
 neficium exceptionis nõ numeratæ pecuniæ: quũ uulgò
 ita scribi soleat, Digo eu foam que he uerdade recebi,
 &c. Sed hoc obtinere non debet. Quippe & si uerita-

tis iuramentum habeat similem effectum, quæ & iuramentū formale: non tamen[†] prius de effectu talis iuramenti quærendū est, quàm constiterit, uoluntatem iurandi fuisse, argument. l. Diuus Traianus. ff. De milita. testa. §. Planè, Insti. co. titu. Ergo si quis scribat, se pecuniam mutuā ab alio accepisse, & quòd ita recognoscit in ueritate, seu æquifollēti modo: admitti poterit, uoluntatem iurandi fuisse. Sed si in transcurso sine intentione iurandi cōfiteatur, uerū esse, quòd recepit: hæc affirmatio simplex magis est, quàm iuramentū: quum uerba ad ueritatem negocij manifestè referantur. Idq; ex Bar. sententia hic lect. 2. col. 2. uersi. Præterea, firmè colligi uidetur. Vnde & quū Bal. in Rub. infra Res iter alios acta, notabiliter scripsisset, cōfessionē esse iuratā, si quis confiteatur, addito quòd ita est in ueritate: Andreas Alcia. eleganter notauit in Rub. extra De iure iuran. n. 12. hoc esse uerum, si appareret ex conceptione uerborum, nō esse simpliciter intellectū de ueritate negocij: sed de Deo, qui est ueritas, aut de ueritate conscientie.

Sed etsi lege Regia lib. 4. titu. 3. in princip. constitutum sit, contractū, obligationem, pactū, cōventionē, promissionem, distractum non ualere, ubi sit promissio bonæ fidei uel aliquod aliud iuramentū: non sine colore tentari poterit, cōfessionem de præterito confirmatā

iuramen

iuramento ualere: ut uirtus iuramenti faciat, cessare exceptionis beneficium, secundum ea, quæ in superiore fallentia diximus. Moueor eò quòd Regiæ legis uerba in cõfessione cessant. Nã et si quis tacitã uel expressam promissionẽ cõfirmavit iuramẽto formali uel bonæ fidei seu ueritatis: uerita est lex, ne ad curiã ecclesiasticam negocium deuolueretur cap. fina. De foro compet. Quæ ratio non uidetur æquẽ locum habere in iuramento assertorio. Planẽ legis uerba ad iuramenta promissoria uidentur spectare, PROMETIMENTO DE BOA FEE OV OVTRO ALGVM IURAMENTO. Quũ enim una pars alternatiuæ per alteram debeat explicari. l. i. ff. De reb. dubi. sicuti lex iuramentum bonæ fidei expressim retulit ad iuramentum promissorium: ita quoq; alia iuramenta intellexit promissoria. Deniq; † noua cõstitutio, quæ aliquid sancit in iuramentis promissorijs, per interpretationem trahenda non est ad correctionẽ iuris antiqui, quod in iuramẽto assertorio aliquid disponebat, ut tradit Ioan. Imol. in repet. cap. Cum contingat. n. 65. in fine De iureiuran. Aret. cons. 74. Diligẽter et mature. n. 7. Ioan. Lup. in repe. Rub. extra De donati. inter uirum & uxo. §. si. n. 4.

Nota. l. Regiæ interpretatio.

- 1 Confessus in iudicio, se mutuam pecuniã recepisse utrũ habeat exceptionẽ nõ numeratæ pecuniæ.
- 2 Iuramentum decisoriũ in cõ

- tractu positũ excludit nõ numeratæ pecuniæ exceptionẽ.
- 3 Cõfessus i publico instrumẽto habẽte paratã executionẽ se mutuã recepisse pecuniã

habeat nihilominus beneficium
exceptionis non numeratae pecuniae.

VNDDECIMO fallit \dagger in confessione facta in iudicio: aduersus quam non datur exceptio non numeratae pecuniae, glo. In l. unica, in magno scholio, infra De confess. ubi Salyce. in. 1. et. 3. oppositio. idē probat. Idem tenuerunt Cynus, Bal. & Saly. in. l. In contractibus, infra hoc titu. Bal. cons. 447. Cōtrahētes. n. 2. lib. 3. Ias. in. l. Pacta nouissima, col. 3. supra De pactis. Sed idē. Ias. in. l. Qui pecuniam. n. 7. ff. Si certū peta. in contrarium argumētatur, quod iuramentū habet instar iudicij. l. Qui iurasse. §. fina. ff. De iureiur. et iuramentum non excludit beneficium huius exceptionis. l. fina. infra hoc titu. igitur uis iudicij nō poterit id excludere. Cui argumento facile respondetur, quod iuramentū, de quo i. d. l. fina. nō habet instar iudicij. Deniq; $\&$ si Iureconsultus iuramētum decisorium iudicio comparet. d. l. Qui iurasse. §. fina. iuramentum tamen, quo quis promissionem suam confirmauit, nihil cōmune habet cū iudicio. Illud planē admittendum esset, $\&$ si in cōtractu poneretur iuramentū decisoriū iuxta praxim à Bart. præceptā in. l. 2. in fine. ff. De iureiurā. debitor nō posset excipere de nō numerata pecunia, ut tradit Francis. Cremē. nota. 152. Volo dare, et Rod. Suar. i. repe. l. Post rem iudicatā, fol. 142. col. 4. ff. De re iudi.

Intellige hāc fallentiam, si confessio facta sit in iudicio

Iasonis argumentum
irritum.

ci

cio per modum contentiosæ iurisdictionis. Tunc enim,
 quia facta non censetur spe futuræ numerationis, meri-
 to cessat exceptio non numeratæ pecuniæ. Diuersum ius
 esset, si facta esset confessio in iudicio per modum uolunta-
 riæ iurisdictionis: quo casu haberet locum regula nostri
 tex. ut Cynus & alij distinxerunt in. d. l. in cōtractibus,
 Bal. in princip. Insti. De litera. obliga. col. penul. Feli.
 in. d. cap. Si cautio. n. 47. Ias. in. d. l. Qui pecuniam. n. 7.
 Matthe. de Afflict. in Consti. Neapoli. lib. 1. Rub.
 40. n. 10. & 14. Roder. Suar. in. repe. d. l. Post rem iu-
 dicatam, fol. 140. col. 3. et. 4. Cassene. cons. 12. Viso pro-
 cessu. n. 10. Vnde colligunt, † quod et si publica instru-
 menta constituto iure habeant paratam executionem, et
 per hoc uideantur habere instar iudicij: competet nubi-
 lominus exceptio non numeratæ pecuniæ ei, qui in tali
 instrumento confessus sit, mutuum se pecuniam accepisse:
 quoniam apparet, factam esse confessionem per mo-
 dum uoluntariæ iurisdictionis.

Solus Paul. Castren. in. d. l. In contractibus. 2. col.
 aduersus Cyni receptam sententiã magis probat, quod
 si confessio fiat in iudicio coram Iudice habente potesta-
 tem iudicandi, quanuis non fiat per modum contentiosæ
 iurisdictionis: cessare debet nostra exceptio. Denique Iu-
 dex posset incontinenti facere præceptum de soluendo
 infra. 60. dies iuxta consuetudinem, de qua in. l. Si debi-
 tori

tori

- 6 Confessus in vltima volūtate, se aliquid debere Titio, videtur eidem legasse, si nō deberet: etiam si verba dispositiua non subiecerit.
- 7 Confessus, se decē à Titio mutua recepisse, vtrū si nō recipit, videatur eidē Titio ea de

- cem legare voluisse.
- 8 Confessus in vltima voluntate Titium debitorē sibi soluisse, videtur eundē liberate per fideicommissum voluisse, si nō soluit: quāuis huiusmodi confessio inter viuos facta nullam censeretur habere dispositionē.

DVODECIMO fallit in confessione facta in vltima uoluntate. Nam † si quis testamento uel codicillis confiteatur, mutuatam se accepisse pecuniam, aut creditor confiteatur, sibi debitam pecuniam fuisse solutam: non poterit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. Quoniã testator non creditur cogitasse de futura numeratione, sed de futura morte. Petrus, Cynus & Saly. in. l. In contractibus, in fine, infra hoc titu. Alberi. in. l. Generaliter, in fi. infra eo. argumēto tex. in. l. unica, infra De peculio eius qui liberta. meru. Sed debuerunt allegare glo. ordinariã in. l. 1. in uerb. errore, infra De falsa causa adiecta lega. quã Dd. inibi cōmuniter sequuntur, Ioã. Imol. in. l. Si ex pluribus, in princip. ff. De soluti. Ioã. de Plate. in. §. Idē iuris, in fine, Insti. De exceptio. Ias. in. l. Qui pecuniã, col. i. ff. Si certū peta. et in repe. l. Admonendi. n. 153. ff. De iure iuran. Hyppoli. in. l. i. §. Præterea, col. 4. ff. De quæstio. De niq; non habet contradictorem hæc opinio, ut testatur Feli. in. d. cap. Sic cautio. n. 54. De fide instru. qui intelli-

git

Noua opi-
nio.

pro biennio creditor agnosceret, se non numerasse pecuniam, posset nihilominus efficaciter agere ex cautione. Nam & si contra presumptionem iuris admittatur omnis legitima probatio, & contra iuris & iure presumptionem admittatur probatio per aduersarij confessionem: contra fictionem iuris nulla prorsus probatio potest admitti. Ego uero non dicerem, fictionem numerationis absolute constitutam fuisse. Siquidem tunc agnoscimus fictionem, cum lex figit pedes contra certos ueritatis terminos, ut eleganter ait Bal. in l. Non ignorat. i. col. infra Qui accusare non poss. relatus ab Ias. in repet. l. Si is qui pro emptore. n. 68. ff. De usucap. Porro biennij prescriptio saepe creditoribus proficit, qui pecunias numerauerunt. §. Multum, insti. De licera. obli. ga. Igitur Caesares mihi uidentur magis illud constituisse, ut is, qui cautione se obligasset, post excessum legitimi temporis omnimodo teneretur, id est, etiam si pecunia non fuisset eidem numerata. Praesumpserunt enim, pecuniam numeratam fuisse: & si numerata non fuisset, induxerunt, ut quasi numerata redderetur. Sicuti alias praesumitur stipulatio, si non constat, stipulationem intercessisse: ubi autem constat, eam non intercessisse, fictio inducitur. l. unica. §. Accedit, infra De rei ux. actio. Induco ad hoc tex. in Auth. De tempo. non solu. pecun. super dote, in princi. col. 2. Colla. 7. ubi Iustinia

Noua indu
ctio.

mus ait, quod lapsa tempore dato ad opponendam exce-
ptionem non numerata dotis, tenetur maritus efficaci-
ter ad dotem, quam confessus est se recepisse. NAM SI
TACERE (inquit) ELEGERIT PALAM EST VOLV-
ISSE VEL SI NON ACCEPIT, DOTE OMNI-
NO EVM AVT SVOS REDDERE HAEREDES.
Explicat Sozi. in l. i. n. 101. ff. Solu. matrimo. Planè
argumentum de una exceptione ad alteram regulariter
ualere dicitur. l. In cōtractibus. §. fina. in fine, infra eo.
Item facit pro hac opinione tex. in §. Planè, Insti. De
litera. oblig. ubi Iustinianus ait, Planè si quis debere se
scripserit quod sibi numeratum non est, de pecunia mi-
nimè numerata post multum temporis exceptionem
opponere non potest. Sic fit et ut hodie dum queri
nō potest, scriptura obligetur. Sic præsупponit, pecu-
niam non fuisse numeratam: & nihilominus uult, post
excessum legitimi temporis efficaciter obligari eum,
qui cautionem conscripsit. Præterea huic sententiæ for-
tissimum argumentum præstat. l. Si non singuli, supra
Sicertum pet. a. in cuius specie Aristodemus et Pro-
culus, qui cautionem mutuae pecuniæ conscripserunt, la-
psis temporibus huius exceptionis, tenentur eam redde-
re, etiam si constet, pecuniam non illis, sed alij numera-
tam fuisse. Nec se ab huius tex. argumento iuste expli-
carunt Saly. hic. n. 12. Angel. in §. Idem iuris. n. 4.

Insti

Noua inter
pretatio.

Insti. De exceptio. Postremo allego tex. † in. l. Cum
ultra, infra hoc titu. cuius uerba sunt, Cum ultra hoc
quod accepit, re obligari neminem posse constet, et si
stipulatione interposita placita creditor nõ dedit, in fa-
ctum dandam esse exceptionem cõuenit, si necdum tem-
pus, infra quod huius rei querela deferri debet, tran-
sijt: uel si intra hoc in testando iuri paritũ sit, nihil ultra
hoc quod accepisti, sortis á te nomine adius Rector uel
Præses prouinciæ exigere patietur. Quo loco uidetur mi-
hi Imperatores nullum fecisse argumentum de obliga-
tione, quæ re contrahitur, ad uerborum obligationem: sed
magis propositionem indubitatam præmisisse, quod ne-
more potest obligari ultra hoc, quod accepit. Verbis
autem & si quis possit ipso iure obligari in id, quod non
accepit, rescripserunt, exceptionem nihilominus intra
legitimũ tempus competere: ne exigatur ab eo, qui uer-
bis se obligauit, id quod non accepit. Significauerunt igitur,
si intra legitimum tempus testatio non esset interpo-
sita, tunc Rectorem prouinciæ & Præsidem passu-
ros esse, ut ultra hoc quod accepit, pmissor exigatur:
quũ uerbis obligatus initio fuerit ipso iure, & excepti-
onem penitus amiserit, lapsa legitimo tẽpore. Proinde
senserunt, uerborum obligationem efficacem fieri, quũ
primũ queri debitor non posset. Quod in literarũ obli-
gatione scripsit Iustinianus in. d. §. Planè. Quoties igitur

tur

tur nec uerborum nec literarū obligatio proponeretur, sed tantūm cōfessio facta in uoce, uel in publico instrumēto: consequens fuit Cæsariibus rescribere, posse reum perpetuò opponere exceptionem. Nam quum actor ex sola numeratione pecuniam mutuatam condiceret, apparebat, reum non potuisse re obligari, nisi in id, quod accepiisset. Apparebat, confessionē, quæ initio nequidem ipso iure obligauerat, non potuisse ex post facto robur accipere obligationis efficacis: ut merito hæc species apud Dd. extra omnē disputationis aleam fuerit iuxta glo. in d. l. Si non singuli, de qua Feli. in d. cap. Sic cautio. n. 63. Vnde apparet, in hoc articulo stipulationem à literarum obligatione non debuisse separari. Tametsi Pau. Castren. in l. 2. §. Ap pellata. ff. Si certum petita. contrariū tenuerit, et Cur. Iuni. hæstauerit: dum. d. l. Cū ultra, nō meminit. Quæ omnia præcipuè notabilia sunt † ad interpretationē. l. 9. titu. i. Parti. 5. Cuius sententia ea mihi esse uidetur, quòd debitor post biennium non possit excipere de non numerata pecunia, etiam si onus probandi in se recipiat. Verba etenim sunt. E si se callare que lo nō muestre assi ante que los dos años passen, despues que fixo la carta: dende en adelāte non podria poner tal querella. E si gela demandasse despues, seria tenuto de darle los marauedis bien assi, como si los ouiese rescebidos.

M

Cōtra Pau.
Castren.

1	Excipiens de non numerata pecunia vtrum docere debeat, se esse intra biennium.		allegare nec probare, quod hodie sit intra restitutionis tempora.
2	Interpretatio, l. fina. supra De condictione. ex. l.	4.	Doli actionem proponens non debet in libello vllam facere mentionem, quod sit intra biennij tempora.
3	Minoris iure restitutione in integrum petens, non debet		

Nonna quaestio.

Quaero igitur, † quum tam grande emolumentum debitoris sit, a die confessionis non esse lapsum biennium, utrum quo tempore exceptionem non numeratae pecuniae proponit, allegare et probare debeat, confessionem suam tali die factam esse, et proinde se adhuc intra legitima tempora esse constitutum? Et Imperatores in l. fina. Supra De condictione. ex. l. exprimere videntur, † agentem condictione sine causa ita intentionem suam perlaturum, si monstrauerit, tempus statutum nondum transiisse. Sic enim rescripserunt, Si non est numeratum quod uelut accepturum te sumpsisse mutuo scripsisti, & necdum transiisse tempus statutum, uel intra hanc diem habitam contestationem monstrando, reddi tibi cautionem Praesidali notione postulare potes. Unde necessario sequi uidetur, excipientem de non numerata pecunia ita demum absoluendum, si monstrauerit, adhuc intra biennium se constitutum esse, uel intra .co. dies. l. Regiae. Nec enim separatio est inter condictionem ex hac causa & exceptionem non numeratae pecuniae. Ego autem probabilius esse arbitror, quod in casu. d. l. fina. condi-

cens

cens
se ch
pec
uerf
debi
cess
inde
cit.
in. c
die
d. l.
que
se,
Iu
ei
in
ni
su
t
a
u
d
d
d
C

cens chirographū rectē intēdat, si duntaxat alleget,
 se chirographum spe futuræ numerationis dedisse, nec
 pecuniam hæcenus sibi numeratam esse. Quod si ad-
 uersarius ostenderit, iam transactum esse biennium, tūc
 debitori incumbit probare, quod licet hodie bienniū ex-
 cesserit, at intra biennium proposuit querelam: & pro-
 inde beneficium, quod semel competijt, perpetuum effe-
 cit. Plane Cæsarum uerba adhunc casum pertinentia
 in. d. l. si rectē cōcepta sunt illa uidelicet, uel intra hęc
 diē. & c. Quod uerò attinet ad alterum priorē casum
 d. l. fina. interpretatione succurrendum est. Qui enim
 queritur spe futuræ numerationis chirographū dedis-
 se, & pecuniam sibi non esse numeratam, ostēdit apud
 Iudicem, natum esse sibi beneficiū: nec docere tenetur,
 ei beneficio nequaquam præscriptum esse. Hoc uulgò
 in omnibus præscriptionibus apparet: & in hac bien-
 nij præscriptione recipiendum uideatur, argumē. l. fina.
 supra In quib. casib. in integ. resti. necesse non est. Nā
 † & qui iure minoris in integrum restitui desiderat,
 allegare & probare debet, se propria facilitate læsū
 uel aduersarij dolo intra minorem ætatē. Sed quod ho-
 die sit intra restitutionis tempora, nec allegare quidē
 debet. l. Si minorē, supra De in integ. resti. mino. Tra-
 dit Ioan. Imol. 2. col. contra Anto. Butri. inibi in cap.
 Constitutus De in integrum restitu. & communiter

M ij Dd.

Dd. in. d. l. Si minorem, præsertim Jacob. de Sancto Georg. n. 3. quicquid Saly. & Alex. inibi contrã sentiant. Sic t̄et in biennio concessõ ad exercendam doli actionem contra Bal. iustissimè existimavit Aret. in. l. fina. Supra De dolo, non debere actorem ullam bienij facere m̄tionem in suo libello. Deniq; argumentum huius sententiæ est noster tex. in quo opposita à reo exceptione seu doli seu non numeratæ pecuniæ, compellitur petitor numerationem probare.

- 1 Negatiua in hac materia quibus modis probari queat.
- 2 Accurs. in l. 2. in uerb. conuenerit, hoc tit. quomodo possit intelligi.
- 3 Confessio geminata probat, etiam si facta sit absente parte.
- 4 Negatiua probatur per ipsã debitoris cautionẽ & numerationem minoris quantitatũ factã de maiore summa, quæ in cautione cõtinebatur.
- 5 Negatiua utrum probetur, si reus probet, quòd tẽpore suæ confessionis nullam pecuniã recepit.
- 6 Numeratio utrum præsumatur iteruenisse tẽpore cõscripti instrumenti, in quo Notarius testatus sit, confessionẽ numeratæ pecuniæ coram se factam fuisse.
- 7 Negatiuam probat, qui probat, cautionem mutuatæ receptæ pecuniæ factã fuisse subspe futuræ numerationis.
- 8 Cõfessus, se recepisse aliquid ex depositi causa vel alia simili non infirmat suam confessionem maxime factam in publico instrumento, etiã si probet, q; tempore confessionis nihil recepit.
- 9 Negans numerationem contentã in sua confessione quã post bienniũ ex mutui causa conueniretur, in poenam nõ incidet, etiam si negatiuam probare non potuit ad probandum.

S
E
lit p
quib
tio r
eo.
pã
sec
bus
Q
der
an
sti
rij
rio
uer
N
ia
ni
d
I
c

Sed quum placeat, et in hoc Regno constitutum sit, post legitima tempora audiendum esse eum, qui velit probare negatiuam. Videamus (ne hoc sit inutile) quibus modis ⁊ probari possit negatiua: cuius probatio reputari solet impossibilis. l. Assueratio, infra eo. Et obseruauit, omissis alijs tres modos esse præcipue notabiles.

Primus modus est per aduersarij confessionem, secundum glo. communiter receptam in. l. In contractibus, in uerb. nullo modo, infra eo ubi Bal. in uersi. Quapropter quæro, ⁊ Saly. col. 2. intelligunt, hoc procedere, etiam si confessio facta fuerit extra iudicium et antequam lapsus esset biennium: ut merito Feli. non distinxerit in. d. cap. Si cautio. n. 66. Nec solum aduersarij confessio proderit, si confessus fuerit, se aduersario nunquam numerasse pecuniam: sed etiam si agnouerit, se cautionis tempore non numerasse pecuniam, ⁊ sub spe futuræ numerationis cautionem recepisse. Nam licet contēdat, se postea numerasse, ⁊ biennium iam elapsum esse, releuabitur reus, ut absoluendus sit: nisi actor numerationē probet, Saly. in. d. l. In contractibus. n. 5. Angel. Areti. i. §. Idem iuris. n. 59. Insti. De exceptio. Quæ omnia intelligenda ueniunt, si confessio fuit facta præsentē reo, ut docuit Angel.

M iij Perus.

Perusi. in. l. 2. col. 2. supra hoc titu. Angel. Areti. in. d. §. Idem iuris. n. 67.

Illud obseruandum est, quòd ad extorquendam huiusmodi confessionem à creditore post biennium, iurisiurandi conditio non proderit. Nam & si aliàs manifesta turpitudinis sit nolle iurare, nec iusiurandū referre. l. Manifestæ. ff. De iureiuran. hoc tamen casu creditor sine ulla turpitudine iusiurandum recusat: qui habeat pro se debitoris confessionem biennij temporibus confirmatam, argumen. cap. 2. De proba. Et plura. circa. §. De illo, tradit Purpura. in. d. l. Manifestæ. n. 21. cum duobus sequen.

Secundus modus probandi negatiuam colligitur ex Accursio in. l. 2. in uerb. constitit, supra eo. Et probauit (inquit) hanc negatiuam per confessiones, item per numerationes diuersis temporibus factas secundum uarias quantitates. Bal. Rapha. Fulgos. Saly. & Castrens. intelligunt, duos & quidem diuersos modos ab Accursio doceri. Vnus sit per confessionem partis, de quo proxime diximus. Alter autem sit ualde obscurus, qui tamen alibi non reperitur. Quasi uelit Accurs. quòd si cautio heri conscripta recitat, me accepisse mutua mille, & hodie numerantur mihi centum de illa summa, & ita di-

cit

cit
 &
 in
 cc
 mi
 tu
 ex
 n.
 F
 st
 or
 re
 te
 b
 st
 I
 s
 t
 i
 q
 y
 a
 t
 cit

INDEX.

Monasterium amittit ipso iure beneficiū exceptionis nō numerata pecuniā. Restituetur tamē in integrū in casu de quo. p. 198. n. 6.

Mutuavit, verbū à Notario assertū non debet referri ad solā debitoris cōfessionē. p. 162. n. 7. & p. 256. n. 8. Et in dubio referri debet ad mutuū naturale. p. 161. n. 6. Et potest rectè accipi, etiā si nulla pecunia interuenit. p. 159. n. 5.

Mutuū dūtaxat vnicū in iure civili reperitur qđ re cōtrahitur. p. 30. n. 4. Nā mutui civilis appellatio à præceptis docendi gratia fuit inuenta. p. 30. n. 5.

Mueum simpliciter datū & receptū an possit incōtinēri creditor à debitorē repetere. p. 83. n. 6.

Mutui causa præsumitur, si constat pecuniā receptā esse. p. 156. n. 3.

Mutuū an per vnum testē de numeratione, & alterū de cōfessione facta præsentī creditorī nō minus probetur, quā depositū. p. 252. n. 6.

N

Negatiua in hac materiā quibus modis probari queat. p. 181. n. 1.

Et probatur ab eo, qui probat, cautionē mutuae receptæ pecuniæ factā fuisse spe futura numerationis. p. 192. n. 7. Itē probatur per ipsam debitoris cautionē & numerationē minoris quātitatis factā de maiore sūma, quæ in cautionē cōtinebatur. p. 185. n. 4. Et an probetur à reo, qui probat, nullā

tēpore cōfessionis receptā à se pecuniā. p. 186. n. 6. Adde Iacobi de S. Georg. in l. Iurisgētiū. § Qđ ferē, in. 2. l. e. n. 4. ff. De pactis.

Negās numerationē cōtentā in sua confessione, quū post bienniū cōuenitur ex causa mutui: in poenā non incidet. p. 193. n. 9.

Negare an liceat reo totā summā qua petitur: si partē solūmodò dbeat. p. 67. n. 6.

Nomina debitorū quomodo fieri p. 6. n. 6. & p. pen.

Notarij verba in pluribus cōceptionibus ambigua sunt, an asserant, receptam fuisse pecuniā: an verò partīs cōfessionem. p. 162. n. 8.

Notarius potest conficere publicū instrumētū cōtra se. p. 165. n. 9. Et aliquādo in eo asserit numerationē sibi factā fuisse: aliquādo solū gfitetur, quòd recepit. p. 166. n. 10.

Nudo pacto promittens alicui, se donaturū, an civiliter obligetur. p. 265. n. 4.

Nudū pactū, quo quis promittit patris pupilli, se futurū tutorē, sufficit ad excludēdam excusationē: quā idē testamēto tutor relictus iure publico habebat. p. 15. n. 6.

Numeratio an præsumatur interuenisse tēpore cōscripti instrumētī, in quo Notarius testatus sit, cōfessionē numeratæ pecuniæ corā se factā fuisse. p. 189. n. 6.

Obligatio civilis & naturalis nō datur in pignore. p. 43. n. 2.

INDEX.

Officium iudicis in hac materia imploratur, si exceptio competere nequeat. p. 71. n. 1.

P

Pactum factū cū serui domino qui præsens erat, quū seruus stipulabatur, vtrum vestiatur cohæretia talis stipulationis. p. 41. n. 8.

Pactum de non petendo adiunctū confessioni solutæ pecuniæ infirmatur, proposita querela vel exceptione non solutæ pecuniæ intra xxx. dies. p. 215. n. 5.

Pactum de nō petendo liberat ipso iure debitorem, qui exceptiōe aduersus creditorem tutus erat. p. 260. n. 3.

Pactum nudum. vide supra in verb. Nudo.

Parentes, qui liberis alimēta impiè denegarunt, penè ad extraneorū cōditionē rediguntur. p. 57. n. 7.

Per iurium iam detectum nō impedit vtilitatem exceptionis nō numeratæ pecuniæ. p. 111. n. 3.

Pignus an civili obligationi sic accedat, quemadmodū & fideiussor. p. 42. n. 1. Et pignoris ius nō cōstituitur in re, quam pignoris loco tradidit debitor civili creditori. p. 43. n. 3.

Præscriptio biennij. & xxx. dierum non prosunt constitutis in mala fide secundūm canonicā æquitatem. p. 225. n. 7.

Probatio per testes an admittatur contra confessionem in scriptura

cōtētā. p. 79. n. 2. et p. 190. i medio.

Probationes duæ semiplenæ etiam si diuersæ speciei fuerint, coniunguntur ad plenam probationem. p. 249. n. 3.

Promissor an liberetur soluendo soli seruo id quod ei, præsete domino stipulanti promisit. p. 41. n. 7.

Promittens, alicui mutuā pecuniā, ad faciendū magis quā ad dandū se videtur obligare. p. 265. n. 3.

Promitto verbū non destruit literarū obligationem. p. 17. n. 11. Et generale est ad stipulationē, pactū & pollicitationem. p. 18. n. 12. Et cur in scriptura repertū ad stipulationē in dubio referatur. p. ea. n. 13. Et an hoc pcedat etiā si contractus erat inuominatus respectiuis. p. ea. n. 14.

Pupillus mutuā pecuniā tutore auctore accipiēs obligatur, etiam si pecunia versa non sit in eius vtilitatem. p. 196. n. 2.

Q

Querela nō numeratæ pecuniæ in scriptis proponi debet. p. 47. n. 2.

Querela vel replicatio nō solutæ pecuniæ, quæ creditori datur, xxx. dierū spatio concluditur. p. 202. n. 3.

Quinquennij tempus nullo casu hodie seruandum est in exceptiōe nō numeratæ pecuniæ. p. 167. n. 1.

R

Ratio quare priuilegiū exceptio ni non numeratæ pecuniæ dau

lit. p. 72. n. 1.

Renunciatio exceptionis nō numerata pecuniæ facta tempore cautionis valet in regno Castellæ: sed non valet in regno Lusitaniæ. p. 73. & 74. n. 2. & 3. Si tamen iuramento confirmetur, valebit sine dubio secundum ius cōmune. p. 76. n. 3. Vbi autē fit ex interuallo, valet. p. 75. n. 1. Sed si incōtinenti fiat, quanquā non valeat, quale quale argumentū præsumptæ donatiōis inducet. p. 102. n. 3.

Renunciatio exceptionis nō solutæ pecuniæ, an valeat, si quo tēpore creditor confitetur, renunciet. p. 204. n. 1.

Reus in huius tex. casus actori cogendus est edere. p. 240. n. 2.

S.

Sententia Iudicis, quæ in scriptis ferri debet, valet, si solā Iudicis habeat subscriptionē. p. 38. n. 3.

Soluens creditori à quo accipit instrumentū debiti, an possit cogere eū ad aliā liberationē. p. 261. n. 4.

Soluens seruo, cui stipulanti promissit, liberatur a domino ipso iure. p. 41. n. 6.

Stipulatio facta spe numerationis futuræ an statim naturaliter obliget promissorē. p. 23. n. 6. Nā cōstat, promissorē ciuilitè obligari: licet habet beneficium exceptionis. p. 34. n. 2.

Stipulatio facta ex causa habet interesse probationis. p. 143. n. 7. Et li-

cet inutilis sit quoad obligandū, utilis manet quoad causæ probationem. p. 144. n. 8.

Stipulatio non magis potest trāsfūdere priorem obligationē in mutui causam, quàm literarum obligatio. p. 91. n. 3.

Stipulatio serui nō est stipulatio domini, & si stipulatiōis emolumētū domino quærat. p. 41. n. 5.

Stipulationis causa libello est inferenda. p. 68. n. 8.

Stipulationes similis quantitatis ad diuersam sūmā referendæ sunt, etiam si probent. p. 145. n. 10.

T.

Tabellio, vi. supra in verb. Notarius.

Tempora exceptionis & querelæ non numeratæ pecuniæ quānā fuerint, & hodie sint. p. 61. n. 3. Et tēpus quinquēnij nullo casu hodie seruandum est in ea exceptione. p. 167. n. 8.

Testis vnus, qui deponit, se audisse confessionem factam principaliter propter se aduersario præsentem, probat semiplenē ipsam confessionem & per consequēs actū in confessione deductū. p. 249. n. 4. Sic tam utilis hæc semiplena probatio est, quàm si duo testes deposuissent de cōfessione facta absente aduersario. p. 251. n. 5.

Tutor qui confessus fuit, se pupillo mutuatim debere pecuniam, non habet exceptionem non numera-

INDEX.

ta pecuniar. p. 149. n. 1.

V

Verba si ad Iudicem dirigantur, videtur intellectum de Iudicis officio. p. 74. n. 3.

Verbum accepit vide supra in verb. Accipit.

Verbū promitto vide supra in verb. promitto.

Verbum recepisse ex proprietate ostendit, datum fuisse per actū verum. p. 107. n. 2.

Veritatis iuramentū quale p. 118. n. 3.

Veteres in. l. 2. C. Quae sit longa cōsuetu. quomodo intelligendi. p. 254. n. 7.

Finis.

ERRATA.

Pagina. 4. linea. 1. veromile pro verosimile. p. 8. l. 1. Si stipulatus pro Si ita stipulatus, & alibi saepe. p. 28. l. fina. lege numerationē probādo. p. 31. l. 17. videtur pro videbatur. p. 41. l. 15. Sic pro Nec. p. 44. l. fina. lege pro exceptione. p. 45. l. 20. pignoratione pro pignoratitia. p. 47. l. 20. lege concordare. p. 55. l. 17. 1. pro. fina. p. 62. l. 15. compere pro competere. p. 70. l. 15. stibus pro ctibus. p. 86. l. 6. bus pro bis. p. 99. l. 15. quacq; p quocq;. p. 106. l. 1. lege Imperatorem. p. ea. l. 8. causa pro casu. p. 111. l. 13. numerasse pro recepisse. p. 125. l. 23. lege fideicomisso. p. 145. l. 11. stipulato pro stipulatio. p. 163. l. 21. habitur pro labitur. p. 164. l. fina. si pro se. p. 186. l. i. probare pro probari. p. 195. l. 11. incipiat pro desinat. p. 209. l. 11. securitatē pro securitatū. p. 219. l. 6. concellauerit pro cancellauerit. p. ea. in 4. sūmario sine pro in. p. 223. l. 23. lege interminis. p. 227. l. 5. ciuile pro canonicum. p. 231. l. 20. dori pro ditori. p. 233. l. 5. solutionum pro solutionem. p. 240. l. 2. er pro per. p. 249. l. 10. plenum pro plenam. p. 259. l. 8. noctri pro nostri. p. 265. l. 16. Saly. l. pro Sali. in. l.

Exemplū priuilegij, quod inserendum fuerat cōmentarijs ab eodem auctore proximē editis in. §. Et quid sit tantum. l. Gallus. ff. De libe. & posthumis.

El Rey.

DOR QUANTO POR parte de vos el doctor Acoſta leyente en la vniuerſidad de Coymbra del reyno de Portugal nos ha ſido hecha relacion que vos heziſtes vna repeticion ſobre el paragrafo. Et quid ſi tantū, de la ley Gallus, digeſtis, De liberis & poſthumis. Suplicandonos y pidiēdonos por merced, que auiendo reſpecto al trabajo que en ello tomastes, os hizieſſemos de dar licencia y mandar que vos, o quien vuestro poder vuiere, y no otra persona, ni personas algunas puedan imprimir y vender en eſtos nueſtros reynos de la corona de Caſtilla el dicho tractado, o como la nueſtra merced fueſſe. Y nos acatando lo ſuſo dicho, y auiendo ſe viſto por nueſtro mādado la dicha obra, y por vos hazer merced. Por la preſente damos licēciā a vos el dicho doctor Acoſta, y mando que vos o la persona, o personas q̄ vuestro poder para ello vuiere: y no otras algunas por t̄po de diez años, q̄ ſe cuentē desde el día de la hecha deſta n̄ra cedula en adelāte, puedā imprimir y vēder el dicho tractado de la dicha repeticiō en eſtos dichos reynos de la corona de Caſtilla ni traerla a vender de fuera parte: ſo pena que la persona o personas q̄ ſin tener pa ello v̄ro poder lo imprimierē, o hizierē imprimir & vender: pierdan la impreſſion q̄ hizierē, y los moldes y aparejos con q̄ lo hizierē, & incurrā mas cada vno dellos en pena de treinta mil m̄s cada vez q̄ lo cōtrario hizierē: la q̄l dicha pena mādamos q̄ ſe reparta en eſta manera: la tercia parte para la persona q̄ lo accuſare, y la otra tercia parte pa el juez q̄ lo ſētēciare, y la otra tercia parte para la camara. Y la dicha licēcia damos con q̄ la dicha impreſſiō

y la tassacion de lo que se vüiere de llevar por los libros q̄ se vendierē se haga cō acuerdo y parecer de los de n̄ro cōsejo: y mādamos a los del dicho n̄ro cōsejo, presidētes y oydores de las n̄ras audiēcias, alcaldes, alguaziles de la n̄ra casa y corte y chācillerías: y a todos los corregidores, assistētes, gouernadores, alcaldes, alguaziles, merinos, prebostes, y otras justicias & juezes q̄ lesquier de los n̄ros reynos y señorios: y a cada vno y qualquier dellos en sus lugares y jurisdicciones q̄ os guarden y cumplā, y hagan guardar y cūplir esta n̄ra cedula y lo en ella cōtenido, y cōtra ella vos no vayā ni passen, ni consientā yr ni passar en t̄po alguno, ni por alguna manera, sopena dela n̄ra merced, y de diez mil m̄s para la n̄ra camara a cada vno q̄ lo cōtrario hiziere. Fecha en Valladolid a onze dias del mes de Deziēbre de M. D. y xlviii. años,

MAXIMILIANO.

La Princesa.

Por mandado de su Magestad sus Altezas en su nōbre.
Juan Vazquez.

EN la villa de Valladolid, a quatorz: dias del mes de Henero, de mil y quinientos y quarenta y nueue años: visto por los señores del consejo de sus Magestades esta cedula, y lo que por ella su magestad manda, y el libro de que en ella se haze mencion, y el pedimiento hecho por parte del doctor Acosta, para que fuesse tassado el dicho libro, tassaron el precio del a cinco reales cada libro: y mandaron que esta cedula y tassacion vaya inserta en los dichos libros que assi se imprimieron. En fee de lo q̄ lo firme de mi nombre por mandado de los señores del Consejo.

Domingo de Cauala.

IN INCLYTA CONIMBRICA IOANNES
Barrerius, & Io. Alvarez Regij Typographi excudebāt.
Anno a CHRISTO nato M. D. XLIX.

y la tassacion de lo que se vüiere de llevar por los libros q̄ se vendierē se haga cō acuerdo y parecer de los de n̄ro cōsejo: y mādamos a los del dicho n̄ro cōsejo, presidētes y oydores de las n̄ras audiēcias, alcaldes, alguaziles de la n̄ra casa y corte y chācillerías: y a todos los corregidores, asistētes, gouernadores, alcaldes, alguaziles, merinos, prebostes, y otras justicias & juezes q̄ lesquier de los n̄ros reynos y señorios: y a cada vno y qualquier dellos en sus lugares y jurisdicciones q̄ os guarden y cumplā, y hagan guardar y cūplir esta n̄ra cedula y lo en ella cōtenido, y cōtra ella vos no vayā ni passen, ni consientā yr ni passar en t̄po alguno, ni por alguna manera, sopena dela n̄ra merced, y de diez mil m̄rs para la n̄ra camara a cada vno q̄ lo cōtrario hiziere. Fecha en Valladolid a onze días del mes de Deziēbre de M. D. y xlviii. años,

MAXIMILIANO.

La Princesa.

Por mandado de su Magestad sus Altezas en su nōbre,
Juan Vazquez.

EN la villa de Valladolid, a quatorze dias del mes de Henero, de mil y quinientos y quarenta y nueue años: visto por los señores del consejo de sus Magestades esta cedula, y lo que por ella su magestad manda, y el libro de que en ella se haze mencion, y el pedimiento hecho por parte del doctor Acosta, para que fuesse tassado el dicho libro, tassaron el precio del a cinco reales cada libro: y mandaron que esta cedula y tassacion vaya inserta en los dichos libros que assi se imprimieron. En fee de lo q̄ lo firme de mi nombre por mandado de los señores del Consejo.

Domingo de Cauala.

**IN INCLYTA CONIMBRICA IOANNES
Barrerius, & Io. Alvarez Regij Typographi excudebāt.
Anno a CHRISTO nato M. D. XLIX.**

